

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARNING MATEMATIKADAN MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL QILISH METODIKASI

Yuldashova Go'zal Kamiljon qizi

Nukus davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ta'lim samaradorligini orttirishda fanlar bo'yicha ta'lim texnologiyasini ishlab chiqishning kontseptsiyasi aniq belgilanish va unga amal qilishi ijobiy natija beradi.

Kalit so'zlar: ta'lim, samaradorlik, ijodkorlik, matematika, bilim.

Bilim olish jarayoni bilan bog'liq ta'lim sifatini belgilovchi holatlar: darsni yuqori ilmiy-pedagogik darajada tashkil etilishi, muammoli mashg'ulotlar o'tkazish, darslarni savol-javob tarzida qiziqarli tashkil qilish, ilg'or pedagogik texnologiyalardan va multimedia qo'llanmalardan foydalanish, tinglovchilarni mustaqil fikrlashga undaydigan, o'ylantiradigan muammolarni ular oldiga qo'yish, talabchanlik, tinglovchilar bilan individual ishlash, ijodkorlikka yo'naltirish, erkin muloqotga kirishishga, ilmiy izlanishga jalb qilish va boshqa tadbirlar ta'lim ustuvorligini ta'minlaydi. Ta'lim samaradorligini orttirishda fanlar bo'yicha ta'lim texnologiyasini ishlab chiqishning kontseptsiyasi aniq belgilanish va unga amal qilishi ijobiy natija beradi. Fanni o'qitishning maqsadi va ta'lim berish texnologiyasini loyihalashtirishdagi asosiy kontseptual yondashuvlar quyidagilardan iborat. Fanning maqsadi. O'qituvchi boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etish fanining mazmuni va vazifalari, o'qitish usullari, ta'limiy vositalar bilan tanishtirish va ularni ta'lim jarayoniga tadbiiq etish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdir.

Fanning vazifalari. Matematika ta'limi sohasi bo'yicha davlat ta'lim standarti va o'quv dasturining mazmuni va talablari, shuningdek, maktab darsliklari mazmuni va metodik qurilish bilan tanishtirish. Matematika o'quv material, bolalar kitoblarini, o'qish va yozishga o'rgatish uchun kerakli bo'lgan qo'shimcha materiallarni, mavzu va materialni tanlash va ulardan foydalanishga o'rgatish. O'quvchilarni turli misol va masalalar yechishga, ularni tahlil qilish kabi mashg'ulotlarga tayyorlash va uni o'tkazish, ko'rgazma va texnik vositalardan foydalanib, o'quvchilarning bilish faoliyatini va mustaqilligini ta'minlashga o'rgatish. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. O'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barchaishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshishga e'tibor qaratishni amalga oshiradi. Har bir o'qituvchining shaxs sifatida kasbiy

takomillashuvini ta'minlaydi. Ta'limning markaziga bilim oluvchi qo'yiladi. Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyli, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi bilim olish va kasb egallashning mukammal bo'lishiga hissa qo'shadi. Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, faoliyatini jadallashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida barcha qobiliyat va imkoniyatlarni, tashabbuskorlikni ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi. Egallangan bilimlarning ko'nikma va malakaga aylanishi, amaliyotda tatbiq etilishiga sharoit yaratadi. Muammoli ta'lim: Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni ob'ektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo'llashni ta'minlaydi. Muammoli savol, vazifa, topshiriq va vaziyatlar yaratish va ularga echim topish jarayonida ongli, ijodiy, mustaqil fikrlashga o'rgatiladi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash – hozirgi axborot kommunikatsiya texnologiya vositalari kuchli rivojlangan sharoitda ulardan to'g'ri va samarali foydalanish, axborotlarni tanlash, saralash, saqlash, qayta ifodalash ko'nikmalari hosil qilinadi. Bu jarayonda kompyuter savodxonligi alohida ahamiyat kasb etadi. O'qitish vositalari: o'qitishning an'anaviy vositalari (darslik, ko'rgazmali qurollar va boshqalar) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiya vositalari keng ko'lamda tatbiq etiladi. Mamlakatimizda fan va ta'lim tizimida ulkan o'zgarishlar yuz berdi. Ma'naviy barkamol, mustaqil fikrlay oladigan, har qanday hayotiy vaziyatga o'z nuqtai –nazari bilan yondashadigan shaxsni shakllantirish zaruriyati paydo bo'ldi. Inson borliqning bir bo'lagi sifatida undagi har bir voqealikka o'ziga xos mulohaza bilan yondoshmog'i, ko'rgan eshitgan voqealarni ziyraklik bilan mulohaza qilish, o'qish qobiliyatiga ega bo'lsa, ijobiy fikrlashga uning ishi yaxshi samara beradi. Boshlang'ich matematika darslarida mustaqil ta'lim asosida o'qitish, ta'lim tizimining asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi. Mustaqil ta'lim o'quvchilarning matematika bilish sohasidagi bilimlarini oshirishga, ularni mustaqil va ijodiy fikrlashga o'rgatadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga darsda va darsdan tashqari mustaqil ish qilish uchun vazifalar beriladi. Bu esa o'z navbatida matematika o'qitish ta'limida o'quv tarbiya jarayonining muhim shakli sifatida katta ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematika fani bo'yicha bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirish, hayotga ongli munosabatni shakllantirish ta'limning tarbiyaviy ta'moyilini kuchaytirish, qiziqishini oshirish, mustaqil va ijodiy fikrlashga o'rgatish, aynan mustaqil ta'lim asosida amalga oshiriladi. Bunday ishlar

o'z shakli va mazmuniga ko'ra xilma- xil bo'lib bevosita asosiy darslarning davomi hisoblanadi. Shu bilan birgalikda mustaqil ta'limda amalga oshirish qiyin bo'lgan vazifalarni hal qilishga keng yo'l ochildi. Mustaqil ta'lim negizini mustaqil ishlar tashkil qiladi. Matematika darslarida mustaqil ta'limning turli xil usullaridan ya'ni ta'lim texnologiyalaridan foydalanish foydadan xoli bo'lmaydi.

O'quvchilarda mustaqil ishlash avvalo, mustaqil ishlarga tayyorlash, o'qituvchi tomonidan materialning muammoli tarzda bayon etilishi kabi yo'llar bilan hosil qilinadi. Bunda quyidagi topshiriqlarni muntazam ravishda berib borgan ma'qul: materialni darslik asosida o'rganish, namunaviy mustaqil misollar, yangi turdagi topshiriqlar, o'zlashtirilgan usullarini amalda qo'llashga oid vazifalarni bajarish, ijodiy ishlarni bajarish kabi.

E. Zakinovning "Ta'lim jarayonida mustaqil ishlar" maqolasida mustaqil ishlar haqida to'liq fikr yuritib, undan dars jarayonida foydalanish usullari yoritib berilgan. O'quvchilarda mustaqil ishlash, eng avvalo, o'quvchilarni mustaqil ishga tayyorlash, o'qituvchi tomonidan materialning muammoli tarzda bayon etishi kabi yo'llar bilan hosil qilinadi. Buyumlar ko'rinishidagi tarqatma materiallar asosida mustaqil ishlar. Bunday tarqatma materiallar o'quvchilar fikrlash qobiliyatini yoki ularda sinchkovlik, kuzatuvchanlikni rivojlantirish maqsadida tarqatiladi va quyidagi savollar bilan murojaat qilish mumkin:

Buning nomi nima?

Uning soni qancha?

Tarqatma materiallar kartochkalarida o'tilgan mavzularni takrorlash, mustaxkamlash, olingan bilimlarni tizimlashtirish maqsadida ishlatiladi. Kartochkalarni tarqatishdan avval o'quvchilar o'qituvchi bilan birgalikda darslikda berilgan mavzularni bajarib, matnni shartini tushunish, bajarish tartibini va qo'llashni o'rganadilar. Didaktik materiallar mustaqil ishlarni uyushtirishda va shunday mustaqil ishlar vositasida o'quvchilarga mustaqil fikr yuritish, izlanish, analiz va sintez qilish, to'g'ri xulosalar chiqarish malakalarini shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan bir qatorda didaktik o'yinlarni dars jarayonida qo'llash haqida fikr yuritiladi. Mashg'ulotlardan namunalari beriladi, bu esa o'qituvchiga ko'mak bo'ladi. M. Raemovning "O'quvchilarning mustaqil bilish faoliyatini tashkil etish" maqolasida o'quvchilarning bilim saviyasi, ularning bilish faoliyatining hajmi va muntazamligiga bevosita bog'liqligini uqtiradi. Shuning uchun mustaqil faoliyatni bilimlar olishning vositasi va uning natijashi sifatida qarash mumkin. J. Tolipovning "Mustaqil ta'limni tashkil etish" maqolasida shunday fikrlar bayon etilgan. Mustaqil ta'lim belgilangan o'quv topshiriqlarni mustaqil va ijodiy bajarishga mo'ljallangan

o'quv faoliyatidir. Mustaqil ta'lim negizini mustaqil ishlar tashkil etadi. Mustaqil ish o'quvchilarni o'zaro fikr olishuvida bog'lanishli nutqda, tanqidiy fikrlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Mustaqil ishlar o'quvchilar amaliy faolligini oshirishda yagona yo'ldir. R. Safarova, U Musaev, P. Musaev, M. Salaevalarning "Umumiy o'rta ta'lim mazmunini prognostika qilishning nazariy- amaliy asoslari" monografiyasida biz mustaqil ishlash deganda, o'quvchining yolg'iz nazoratsiz faoliyatini tushunmasligimiz kerak. Balki o'z- o'zining bilimini oshirishni anglamoq lozim. O'quvchi o'zini qiziqtiradigan, kuchi etadigan topshiriqlarni aynan o'zi tanlay olishi talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Badriddinovich, S. K. (2019). Sadullaev Denis Bakhtierovich From the history of the formation of the system of basic concepts of English philosophy. Science and education today, 10, 45.
2. Shadmanov, K. B. (2015). English spirituality and language. Dusseldorf: Lambert Publishing House, 264.
3. Шадманов, К. Б. (2003). Особенности английской философской мысли и лексики XIV-XVII вв. Т.: ТФИ, 66.
4. Shadmanov, K. B. (2020). On the Linguo-Philosophical Nature of Socio-Ethical Vocabulary. Skase Journal of Literary and Cultural Studies (SJLCS), 2(1), 69-74.
5. Шадманов, К. (2022). НОВАЯ ГЛОБАЛЬНАЯ РЕАЛЬНОСТЬ В АСПЕКТЕ КУЛЬТУРНО-ФИЛОСОФСКОЙ КАРТИНЫ МИРА СИСТЕМЫ ВОСТОК-ЗАПАДИ. Евразийский журнал медицинских и естественных наук, 2(7), 64-66.
6. Badriddinovich, S. K., & Bakhtiyorovich, S. D. (2021). STRUCTURAL FEATURES OF TERMS IN ENGLISH. Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science, 2(6), 48-52.
7. Shadmanov, K. (2010). English spirituality and language: The interdependence of the linguophilosophical dialogue West-East. Tashkent: Fan.–2010.
8. Shadmanov, K. B. (2019). Formation of new integral world outlook and English Renaissance philosophy of language: problems of comprehension of semiotic reality. Cross-Cultural Studies: Education and Science, (2), 72-81.
9. Shadmanov, K. (2003). Sovereign Uzbekistan and Issues of Philosophical Terminology. In XXI World Congress of Philosophy. Abstracts. Istanbul, Turkey (p. 358).
10. Бычко, И. В., & Шадманов, К. (1984). Методологический анализ историко-философского знания/И. Бычко, А. Бычко, И. Быстрицкий.–2004.

11. Shadmanov, K. B., Baratova, M., Kurbanova, G., Shodiev, S., & Khamraeva, R. (2018). Succession and Correlation of Ancient Greek, IX-XII Centuries. Central Asian and XIV-XVI Centuries European Philosophical Thought. *Utopía y Praxis Latinoamericana*, 23(82), 441-445.
12. Шадманов, К. Б. (2022). О ФИЛОСОФСКОЙ КУЛЬТУРЕ И ЭРУДИЦИИ МОЛОДЕЖИ СУВЕРЕННОГО УЗБЕКИСТАНА В СВЕТЕ ТРЕТЬЕГО РЕНЕССАНСА. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(Special Issue 23), 88-95.
13. Shadmanov, K. (2023). HISTORICAL PAGES OF FORMATION OF ETHICS IN LATE RENAISSANCE ENGLAND. *Евразийский журнал академических исследований*, 3(9), 75-86.

